

INTRO

Venskabets betydning

Hvilken betydning har venskab i vores senmoderne tilværelse? Nogle vil måske sige, at det ikke har den store betydning, mens andre vil tillægge det en væsentlig større betydning. Svaret på spørgsmålet vil afhænge af en række forhold, som hvert menneske på forskellig vis er bestemt af – køn, alder, opvækst, livsomstændigheder og kulturtradition – og det vil derfor være udformet på mangfoldige måder.

Mange vil sikkert kunne nikke genkendende til følgende almenmenneskelige erfaring af venskabet og dets betydningsfuldhed: I barndoms- og ungdomsårene har de fleste mennesker haft en større eller mindre kreds af venner, som med tiden over en væsentlig indflydelse på deres tilværelse og måske endda kommer til at bestemme den på godt og ondt. Som barn eller ung er man ikke nødvendigvis opmærksom på denne stærke indflydelse, men ser man senere tilbage på sit liv, kan det vise sig, at en eller flere venner har været afgørende for ens livsførelse og stadigvæk står som emblematiske for den tid. Steder, begivenheder, rejser og samtaler får en særlig betydning igennem det venskab, man har delt med andre.

Nogle forbliver venner livet igennem uden at forbinde deres venskab med en bestemt alder, mens andre omtaler hinanden som barndoms- eller ungdomsvenner. Karakteristisk for de fleste venskaber er, at de er opstået ved, at to eller flere over et længere tidsrum har været fælles om interesser og aktiviteter, som har bragt dem tættere på hinanden. Nærhed og nærvær hører med til ethvert venskab, som dog ikke behøver at lide skade af, at vennerne er væk fra hinanden gennem længere tid. Mange venner vil kende til dét

ikke at have set hinanden i årevis og ved deres gensyn genoptage forbindelsen, som var det forleden dag, de sidst havde talt sammen. Fjernheden tærer ikke nødvendigvis på venskabet, som både kan rumme det nære og det fjerne uden af den grund at gå i stykker.

Forsvinder de livslange venskaber med den øgede mobilitet i en befolkningsgruppe? Det er muligt, at det forholder sig sådan, men det må være vanskeligt at belægge med empirisk materiale, for hvem ved, om parterne fortsat ser hinanden som venner, selvom de ikke har været sammen med hinanden i årevis. Der er nok snarere tale om en tendens end om en lovmæssighed, for venskaber behøver ikke at blive opløst på grund af afstand. Venner har igennem historien fundet måder at overkomme afstanden på, og traditionelt har brevkorrespondancer været gedigne brobyggere, der holdt forbindelser i live og gav håb om gensyn. I dag, hvor vores mobilitet er øget drastisk som følge af den omfattende globaliseringsbølge, er nye medier blevet opfundet, der fungerer som kontaktflader mellem mennesker; eller rettere har de selvsamme medier, som er med til at skabe globaliseringsbølgen, indbygget måder, der gør det muligt for mennesker verden over at bevare kontakten til hinanden.

Det er næppe tilfældigt, at over en milliard brugere af Facebook kalder deres kontakter "venner" – og ikke kolleger, kammerater eller noget helt tredje. Brugerne ønsker at have en personlig, uformel kontakt med hinanden på afstand, der bevarer en vis form for diskretion. Det er præcis det, termen "venner" kan tilbyde. Facebook er et virtuelt mødested, hvor man kan offentliggøre sine interesser, smagsdomme og øvrige aktiviteter, som var man forsamlet med sine venner omkring et bord i lystig samtale eller diskussion. Spørgsmålet er imidlertid, om Facebook kan erstatte det, som venskab står for, og om dét at have venner på Facebook svarer til at være venner i virkeligheden.

Så snart vi begynder at forholde os til sådanne spørgsmål, kommer vi i berøring med grundlæggende filosofiske temaer, såsom hvad ægte venskab er, og hvad der karakteriserer den såkaldte virkelighed uden for skærmen? Facebook betyder direkte oversat "ansigtsbogen" eller – som nogen spøgefuldt har kaldt den – "fjæs-

bogen”, og det er netop, hvad internetstedet forsøger at være ved begyndelsen af det 21. århundrede, hvor *face to face*-relationer i stadig stigende grad erstattes af *interface*-møder. Facebook genopliver en gammel drøm hos mange venner om at stå i en løbende online-korrespondance med hinanden, hvor hver part i “venskabsnetværket” kan sende sine seneste opdateringer på skrift eller i billeder. Et venskab, der primært bygger på og opretholdes gennem et medium som internet, er imidlertid i fare for at blive på overfladen, hvis det holdes i live af, at vennerne iscenesætter og udstiller sig selv og hinanden.

I dag er det muligt at have venner på de sociale medier uden nogensinde at have mødt dem endsige lært dem at kende. Snarere end sociale kan disse medier forekomme at være temmelig “asociale”, hvis vi med socialitet forstår dét at komme sammen og være sammen om noget i fællesskab. Det senmoderne *interface* kan om muligt fungere som kontaktflade og kontaktskaber mellem mennesker, men det vil næppe nogensinde blive en fuldgyldig erstatning for mødet *face to face*. I sit hovedværk *Totalitet og uendelighed* fra 1961 hævdede den franske filosof Emmanuel Lévinas (1906-1995), at det menneskelige møde ansigt til ansigt rummer et unikt nærvær, som ikke kan erstattes af noget medium. Ansigtet er det ved mit menneske, som jeg ikke kan komme bag om og få greb om, som var der tale om en skærm, men det udtrykker tilstedeværelsen af et menneske, som jeg kun kan modtage forfra og indgå i et fællesskab med uden en skærm imellem os. At modtage et andet menneskes ansigt udgør “socialitetens etiske begivenhed” par excellence, skriver Lévinas, og han udpeger den mundtlige dialog i gæstfrihed og venskab som det afgørende sted for denne begivenheds indtræffen.

Til trods for at venner ikke altid kan være sammen i det levende nærvær ansigt til ansigt, står fjernhed som nævnt ikke i noget modsætningsforhold til venskab, men hører med til det som den afstand, der til alle tider har karakteriseret venners relationer til hinanden. Afstanden bliver hverken for stor eller truende, så længe det er dem selv, der indrømmer hinanden den fornødne plads til fortsat at være sig selv. Det er for eksempel sjældent, at venner

bor sammen, og når de gør det, har de som regel hver deres rum, som de kan trække sig tilbage til. Det er kendetegnende for den diskretion og respekt, som er venskabsrelationen iboende. Venner kommer gerne på besøg hos hinanden eller “falder indenfor”, som vi også kalder det uforberedte møde, hvor parterne bliver til henholdsvis værter for og gæster hos hinanden. I denne bogs titel refererer “mellem” til netop den afstand, der midt i alt det, som venner deler, holder et rum åbent – et “mellemværende” – parterne imellem, inden for hvilket de kan modtage og komme i kontakt med hinanden, men også diskret bevare en afstand.

Dette mellemværende udgøres gerne af et hus eller et bord, hvor de forsamlede kan dele fælles goder som mad og drikke, der ofte synes at smage bedre i venners selskab. Hvor mange venskaber er ikke kommet i stand og er om muligt blevet cementeret ved et måltid. Tænk blot på et legendarisk et af slagsen, det bibelske påskemåltid, hvor Jesus deler brødet og vinen med sine disciple, hvilket får en symbolsk betydning, som på én gang besegler Jesus’ venskab med sine disciple og samtidig skiller dem ad. Vi skal senere i bogen vende tilbage til denne livssammenhæng, som for den vestlige tradition er så betydningsfuld. Foreløbig kan måltidet blive stående som en illustration af venskabets atmosfære med vennerne forsamlet omkring en huslig midte, hvor de deles om fælles goder, der hører med til venskabet, hvis fulde betydning dog ikke kan begrænses til denne deling.

Den anden del i denne bogs titel, “det gode”, henviser til, at der ikke er tale om et særskilt gode mellem venner, men om selve det mellemmenneskelige gode, som venskab er et mønstereksempel på. Hvilke goder venner deles om, er rigtig nok også med til at bestemme det venskab, de har med hinanden, men venner, som kun går op i særskilte goder og alene bygger deres relation op omkring dem, kan komme til at mangle en dimension ved deres venskab, der gør, at de ikke kan drage fordel af venskabets ressourcer. Denne “mangel” kommer markant til syne, hvis der sker noget alvorligt med en af vennerne, eksempelvis en livstruende ulykke. Pludselig bliver den dimension åbenbar, som angår vennerne selv på et dy-

ber, personligt plan, nemlig at vi mennesker er dødelige væsner. Det konfronterer dem med det spørgsmål, om de også virkelig er venner og vil ledsage deres ven nu, hvor der er brug for det. Modtagelse og ledsagelse er to af de ressourcer, som hører med til venskab. De, der kalder sig venner uden reelt at modtage og ledsage hinanden, er det snarere af navn end af gavn.

Hvad jeg netop har kaldt det dybere, personlige plan, som venner kan lære hinanden at kende på, angår ikke så meget ydre, materielle goder – selvom de stadigvæk hører med til relationen – som det indre gode i menneskers tilværelse, der i en vestlig tradition betegnes “sjæl”. Ægte venskab er inden for denne tradition oftest blevet forbundet med en sjælelig dimension, der lægger noget ekstra til forholdet mellem mennesker. Vi kan tale om, at et venskab har “sjæl”, eller at venner bliver “sjælevenner”, hvis de hos hinanden har øje for denne dimension, der angår dem selv på et dybere plan. Forsvinder denne dimension, vil mange venner sige, at relationen mangler noget væsentligt, og at de ikke længere i sandhed vil kunne modtage og ledsage hinanden med den form for respekt og diskretion, glæde og gavmildhed, som kendetegner ægte venskab. Respekt og diskretion bevarer en vis afstand mellem parterne og lader hver især være sig selv, mens glæde og gavmildhed bygger bro og udfylder det åbne mellemværende mellem parterne.

Igennem sådanne gestus bliver mellem menneskelighed i venskab til medmenneskelighed. Venskab har med selve det gode i menneskers tilværelse at gøre, i det omfang venner vil hinanden det godt og ønsker at vise det i tanke og handling. Det er denne etiske betydning af venskab, bogens titel henviser til. Det er ganske vist ikke alt, hvad vi kalder venskab, der er af det gode. Jeg sagde i begyndelsen, at nogle er venner på godt og ondt, og det kendetegner måske overhovedet venskabsrelationen, at den ikke går op i en højere etisk enhed. Venner træder også forkert i forhold til hinanden og kan komme til at gøre hinanden ondt. Det behøver dog ikke at forvandle sig til et onde, så længe venskab forbliver den bærende relation. I venskab som mellem menneskeligt fænomen ligger der nogle etiske ressourcer og venter på at blive “brugt”, hvilket

viser sig ved, at venner forventer at gøre brug af dem i forhold til hinanden. De såkaldte “sande venner” eller “bedste venner” er de, der bruger at modtage og ledsage hinanden for at lære hinanden stadig bedre at kende. Selv når de udfordrer og stikker til hinanden, sker det på en godhjertet måde, og kommer de til at gå en smule for vidt, er det som regel ikke nødvendigt at undskylde og tilgive hinanden, medmindre der er sket et fundamentalt tillidsbrud.

Venskabets etiske betydning vil man kunne genfinde på tværs af kulturer og til alle tider. Der er næppe noget sted på jorden, hvor venner ikke har modtaget og ledsaget hinanden for at lære hinanden bedre at kende som mennesker og for at rodfæste fornemmelsen af at være en del af en fællesmenneskelig erfarings sfære. Det er sket på utallige måder, som også har kastet andre betydningsdan- nelser end etiske af sig. Ikke alle gør brug af de etiske ressourcer, der ligger gemt i et venskab. Hvis vi vender tilbage til spørgsmålet om venskabets betydning i forhold til alder, så har venskab ofte ikke den samme betydning for børn som for deres forældre. Børn “bruger” i høj grad venskab til at prøve ting og sager af sammen med ligesindede – og piger og drenge gør det gerne på forskellig vis – mens forældre ser venskab som en god måde, hvorpå deres børn kan blive socialiseret. Forældre bekymrer sig som regel for, om deres børn kan finde venner, da de ser venskabet som et første skridt på vejen til at indgå i forbindtlige relationer og vise ansvar over for andre.

I pædagogikken har venskab spillet en vis rolle for opbygningen af “mini-samfund”, hvor børn og unge kan lære at vise hinanden respekt og tillid. I de seneste årtier har der dog vist sig en tendens til, at pædagoger foretrækker og måske ligefrem fordrer, at børn lærer at indgå i større netværk og ikke så meget i tætte venskaber. Denne senmoderne opvalorisering af brede netværk på bekostning af tætte venskaber er ikke uproblematisk og kan føre til en udvanding af de socialiseringsprocesser, der lærer børn og unge at indgå i forbindtlige, kærlige og varige relationer. Set fra et etisk synspunkt må denne “netværksbølge” dog trods alt siges at være bedre, end at børn bliver gjort til hinandens konkurrenter, rivaler

eller fjender, sådan som det alt for ofte skete før i tiden og fortsat sker i visse skoler.

Det er givet, at venskab vil blive ved med at spille en afgørende rolle for menneskers identitetsdannelse også selv med den senmoderne netværkskulturs store dominans. De nye generationer har desuden fundet måder at skabe netværksforbindelser på, der enten har karakter af eller udvikler sig til venskab. I ungdommen former venskaber ofte overgangen til en ny tilværelse uden for familiens skød og vil også gøre det, hvis man selv en gang stifter familie. Venskab har i de fleste traditioner været foreneligt med familieliv, men det har også udgjort en alternativ form for samliv, der har udfordret familien og betydet en frigørelse fra den. Venskab tager tid at opbygge og bevare, hvilket kan "tage tid" fra familien, sådan som de, der ønsker at forsvare og slå en kreds omkring familien, vil sige. Dertil kommer, at venner kan dele noget med hinanden, som de ikke deler med deres familier. Det kan betyde såvel en berigelse som en udfordring af familielivet og fremkalde blandede eller ligefrem afvisende følelser, hvis en eller flere opfatter venskab som en direkte modstander eller konkurrent til familien.

I nogle afrikanske lokalsamfund, eksempelvis i det sydlige Mozambique blandt Tsonga-folk, stifter deres medlemmer først bekendtskab med venskabets betydning, når de flytter hjemmefra, eller rettere opdager de først, at venskab kan have en betydning uafhængigt af familien, når de forlader det etablerede samfund. Man behøver dog ikke at rejse uden for Europas grænser for at opleve, at der er nogle, for hvem familien er ét og alt, hvilket kan gøre det vanskeligt for dem at få øje på venskabets betydning. Mange begynder at se deres "gamle" venner og veninder igen, efter at de er blevet enten separeret eller skilt. Det er, som om familien har skygget for venskabet eller – set fra vennernes synspunkt – "taget tid" fra det, hvilket der kan blive vendt op og ned på, hvis familieforholdet går i stykker. Både i traditionelle og moderne samfundsformer bliver familiestiftelse ofte forbundet med at give afkald på gamle venskaber, hvorefter ægtefællen overtager positionen som "bedste ven". Denne sammensmeltning af ægteskab og venskab

lader sig dog kun virkeliggøre, hvis parterne af egen fri vilje indgår en relation med hinanden, hvilket langt fra har været den gængse måde at indgå ægteskab på. Hvis et ægteskab er præget af tvang, fravær eller følelsesforladthed, så vil venskab præget af frivillighed, nærvær og lidenskabelighed være et alternativ, som både mænd og kvinder opprioriterer.

Mennesket fødes ind i en familie, mens det frit vælger at indgå i venskab, og det er en af de typiske grunde, der ofte nævnes med henblik på at opretholde skellet mellem familie og venskab. Inden for det 20. århundredes antropologi med Robert Paine (1926-2010) som hovedrepræsentant er det tilmed blevet hævdet, at for at kunne tale meningsfuldt om venskab forudsætter det frie, autonome subjekter, der uafhængigt af givne sociale strukturer og konventioner vælger, hvem de vil være ven med. Det er klart, at hvis det ikke er vennerne selv, der frivilligt indgår venskaber med hinanden, men i stedet andre "kræfter", som bestemmer over dem, så bliver den personlige dimension vanskelig at få øje på. Der findes samfund, blandt andre australske aboriginalfolk eller Mapuche-folket i Chile, hvis enkelte medlemmer ikke giver udtryk for at have en egen identitet uafhængigt af deres stammetilhørsforhold eller af den omgivende natur. Disse samfund har sjældent en særskilt term for venskab, men alle affektive bånd til andre får karakter af familiære bånd. Vi kender noget lignende, omend i en noget anden betydning, inden for en kristen tradition, hvor de troende anser hinanden for at være "brødre", hvilket kan tolkes i den overførte betydning, at de alle tilhører Guds hus og har et åndeligt bånd med hinanden.

Man skal dog være varsom med at udnævne venner til at være "fuglefrie" i forhold til hinanden, som om de fuldstændig spontant og utvungent vælger hinanden. Det lyder naturligvis smukt, og mange digtere og tænkere har besunget den frihedsfølelse, som gennemstrømmer venskab; men som med modsætningsparret nærhed og fjernhed ekskluderer frihed og forbundethed ikke nødvendigvis hinanden. De kan i venskabsforhold indgå en alliance. Forud for "valget" af en ven har hver part i forholdet som oftest allerede været i kontakt med hinanden; et første møde eller en enkel gestus

forbinder dem og fører dem sammen. Et legendarisk eksempel på denne dobbeltheden af valgfrihed og skæbnefællesskab findes i Michel de Montaignes (1533-1592) berømmelse af sit venskab med Étienne de La Boétie (1530-1563) i sine *Essays*. Montaigne betvivler, at der findes et friere forhold mellem ligesindede end det venskab, som han etablerede med La Boétie. Det forhindrer ham imidlertid ikke i også at hævde, at deres forhold var som bestemt fra oven. De søgte allerede hinanden og kendte hinandens værker, understreger Montaigne, inden deres første møde, som blev den mest skelsættende begivenhed i hans liv.

Frihed forstået som valgfrihed er i virkeligheden ikke det mest velvalgte ord at bruge i forhold til venskab. Venner, der har kendt hinanden næsten hele livet, står som regel ikke i en situation, hvor de skal vælge hinanden til for at bevare deres venskab, og spørgsmålet er, om de nogensinde har følt, at deres venskab beroede på et valg. Venskab kan naturligvis komme til at bero på et valg, for eksempel hvis én står over for at skulle vælge mellem at indgå ægteskab eller fortsætte med at indgå i et venskab, som er i krise; men det vil være fremmedartet for de fleste venner at sige, at de vælger hinanden til – og ikke fra – hver gang de skal se hinanden. I det øjeblik, hvor en ven står i en valgsituation og tager sit venskab med en anden op til overvejelse, er det som regel et tegn på, at venskabet er ved at gå op i limningen. For nogle begynder venskabet at vakle på grund af misforståelser, eller hvis der går for langt imellem besøgene, mens der for andre skal åbenbart tillidssvigt eller respektløshed til. Der skal meget til, før gode venner begynder at tvivle på, om de nu også virkelig er venner. De grupper eller bander, hvis medlemmer hele tiden stiller deres indbyrdes relation til forhandling og er på kanten til at blive fjender, kan næppe siges at være gode venner, da der mangler den dimension af tillid og forståelse for hinanden, som ethvert venskab bygger på. Snarere end et valg holdes venskab i live af en trang eller ligefrem et begær efter at være sammen og udtrykker en bestemt mellemmenneskelig måde at søge og dele tilværelsen med hinanden på.

Vil man fortsat tale om frihed i forbindelse med indgåelsen af

og videreførelsen af venskabsrelationer, må man uddybe, at venner frivilligt går sammen uden at forcere hinanden og uden at lade sig forcere af andre. Venner vil kende til dét at kunne tale frit med hinanden uden at skulle tænke på, hvordan det bliver opfattet, eller hvordan de selv bliver opfattet. De har tillid til hinanden og kender hinanden godt nok til ikke at begynde at krydsforhøre hinanden. Det betyder på den anden side ikke, at de forholder sig ukritisk til hinanden. I de fleste venskaber vil der være plads til at komme med kritiske kommentarer og at gå i rette med hinanden uden at sætte tilliden til eller respekten for hinanden over styr. Det kan dog være farligt at forudsætte, at der eksisterer den samme tillidsfuldhed uden for venskabsforholdet. Selv i et demokratisk samfund finder man ikke altid den samme frihed til at ytre sig, til at gå sammen og til at tænke som i venskab.

Venner står hinanden nær, men er ikke afhængige af at være nær hinanden for at bevare deres venskab. De indgår utvungent relationer med hinanden og kan sagtens være forbundne uden af den grund at være bundet af hinanden. Venskab er et langt mere komplekst, mellemmenneskeligt forhold, end hvad vanligvis antages, når det defineres som en frit indgået nærhedsrelation mellem autonome individer. Det er de færreste mennesker, der kan leve op til den moderne idealforestilling om autonomi, nemlig at give love for sig selv uafhængigt af andre, hvilket det nærmest forudsættes, at ethvert menneske er i stand til i dag. Autonomi er lige så lidt som valgfrihed det mest nærliggende begreb at tage i brug, når venskab skal beskrives nærmere. Venner er nogle af de få, der kan have en positiv indflydelse på hinandens livsførelse, og som det kan være oplivende og ligefrem fornuftigt at dele "styringen" sammen med. Venskab vil findes, så længe mennesket ikke lever fuldstændig suverænt efter sine egne regelrette og selvskrevne love, men deler måden at føre sit liv og forklare det på med andre. Selv når parterne ikke kan styre sig selv eller hinanden, vil venskabet fortsat kunne bestå, så længe de har øje for, hvem de selv hver især er.

Det afgørende i venskab er – i langt højere grad end selvlovgivning eller selvstyre – selverkendelse eller dét at lære sig selv bedre at

kende i mødet med andre. Venskab har med vennerne selv at gøre i forhold til hinanden. Er der en fare for, at vennerne ender med at blive midler i hinandens søgen efter selverkendelse? Det mener jeg ikke, og min pointe vil være, at et menneske kun kan nå til større selverkendelse i mødet med et andet menneske, så længe det også gen- og anerkender dette andet menneske som et selv. Dermed kommer vi igen i berøring med det, som jeg tidligere kaldte den dybere, personlige dimension ved venskab, som kan være mere eller mindre synlig i vennernes forhold til hinanden, men som udgør den kilde, hvorfra vennerne henter deres fortsatte energi til at mødes og være sammen. Et menneske, som ikke bevæges og berøres af et andet menneskes handlinger og tanker, og som heller ikke interesserer sig for og tager del i dennes liv, vil ikke kunne indgå i et venskab til dette menneske. Venskab er af den grund et væsentligt mellemmenneskeligt fænomen, da det giver os mennesker chancen for at lære et menneske, som det selv er, bedre at kende.

Dermed får venskab som et mellemmenneskeligt gode en konkret betydning: Ved at lære hin anden, dette menneske selv, som jeg kalder "min ven", bedre at kende, har jeg en chance for at lære mig selv bedre at kende som menneske. Det kaster indirekte lys over det stik modsatte fænomen i menneskers tilværelse, nemlig det onde: Opfattes eller anses hint andet menneske ikke længere for at være et menneske ligesom én selv, vokser faren for at se på det som et umenneske eller at se ned på det som et undermenneske. Den opfattelse kan også trænge ind i venskabs- og kærlighedsforhold, idet parterne begynder at se sig onde på hinanden og lader ondskabsfuldhed få overtaget. Bliver det ved, aftager det gode mellem dem, og i stedet for at modtage og ledsage hinanden afviser og efterlader de hinanden alene tilbage, hvorefter der ikke bliver meget venskab tilovers.

Venskab op- og udbygges gennem vennernes fortsatte modtagelse og ledsagelse af hinanden. Det er kongevejen til at lære hinanden og sig selv stadig bedre at kende. Det kunne meget vel være den egentlige mening med at mødes og være sammen som venner, og for at nå dertil behøves andre goder end de rent ma-

terielle. Der behøves ord, som rækker ind i hjertet af hvert menneskes tilværelse, og som kan skabe berøringspunkter imellem de samtalende venners indre verden. Dialog er det medium, hvori venner foretrækker at knytte og bevare forbindelsen til hinanden, da den giver mulighed for at meddele hinanden noget og at deles fuldt og helt om det. Til forskel fra materielle goder, som nok er delelige, men stadigvæk ender med at være enten på en persons eller på andres hænder, lader det sig i dialogen gøre at være fælles om goder, uden at de er i nogens besiddelse. Sprog som dialogisk medium er af en særlig symbolsk orden, der tillader de samtalende at udveksle og dele goder med hinanden, så de kommer til at tilhøre alle de involverede.

Venner deles således om noget i fællesskab, samtidig med at de har øje for, hvor de hver især befinder sig henne rent sjæleligt set. Venner udviser af den grund en særlig sans og omtanke for hinanden, som ikke nødvendigvis eksisterer mellem andre samtalende. Åbenhed, tillid og respekt er styrende for deres samvær, også selv når de går i rette med hinanden. Venskab er ikke det samme som venlighed eller enighed, selvom det er præget af en vis mildhed. Venner yder gerne – midt i alt det, de er fælles om – hinanden modstand, men i det omfang det er venskabet, der bærer relationen, forbliver parterne venner, også selv når den ene part i forholdet går til kanten af, hvad hin anden står for og kan stå inde for.

Med betegnelsen “hin anden” ønsker jeg at pege på, at venner godt kender hinanden og måske oven i købet kender hinanden godt, men dette kendskab er ikke fuldstændigt, og det omfatter ikke hele den anden som person. Hvis det gjorde det, så var der næppe mere at komme efter i venskabet, der ville miste sin åbenhed. Det er den beskrevne afstand til vennen, der holder forholdet åbent og styrker det, så længe det giver parterne den fornødne plads til sammen at overskride deres egen horisont og ad fælles vej lære sig selv bedre at kende, muligvis bedre end de ville have kunnet på egen hånd. Venner går sammen for ad den vej at blive stadig bedre til at handle og tænke, som den vel nok største venskabsfilosof Aristoteles (384-322 f.Kr.) har beskrevet det. Det lykkes ikke

INTRO

altid, men det gode ved venskab består ideelt set i, at venner gør forsøget sammen og ser frem til at gøre det igen med den særlige tillid og respekt samt kærlige forståelse og interesse for hinanden, som kendetegner deres relation.